

Kvalitetsrapport

Normer och värden Läsåret 2016-2017

2017-11-27

Utbildningsförvaltningen

0911-69 60 00

www.pitea.se

www.facebook.com/pitea.se

Piteå kommun

Innehåll

.....	1
Inledning	4
Bakgrund	4
Uppföljning	5
Förskolan	5
Förskoleklassen	5
Grundskolan	6
Gymnasieskolan	7
Anmälda kränkningar	7
Analys	8
Allt fler tjejer och allt färre killar känner sig kränkta – varför?	8
Framgångs- och riskfaktorer	9
Grad av måluppfyllelse	9
Ledningsgruppens rekommendationer	11

Inledning

Bakgrund

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen (Skollagen 3 § 4 kap.). Syftet med denna rapport är därför att Barn- och utbildningsnämnden i Piteå kommun ska få en bild av måluppfyllelsen inom temat *Normer och värden* samt vilka utvecklingsbehov som finns, som underlag för att kunna styra kvalitetsutvecklingen i verksamheten.

Utbildningsförvaltningens kvalitetskontroller har i samverkan med förvaltningens ledningsgrupp och samtliga skolledare (rektorer och förskolechefer) analyserat det underlag kring skolväsendets arbete med normer och värden som funnits till hands, t ex enkäter och statistik, och utifrån detta urskilt två förbättringsområden; Bemanning och Kompetensutvecklingsinsatser.

Den gemensamma analysen, som i sin process även skapar ett kollegialt lärande, är ny i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete. Genom denna metod skapas en tydligare systematik i kvalitetsarbetet och leder till ett större engagemang i verksamhetens olika delar.

Piteå kommuns övergripande mål som rör normer och värden

- Barn och unga har en trygg och utvecklande uppväxt och använder inte alkohol eller andra droger.
- Piteå präglas av en samhällsgemenskap med mångfald som grund.
- Service och bemötande utformas jämställt i kommunens alla verksamheter.
- Samhällsbyggnad ska utgå från social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet.
- Piteå ska vara tryggt och tillgängligt för alla.

Läroplanernas mål inom normer och värden

Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar, utvecklar förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation samt vilja att hjälpa andra, utvecklar sin förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till olika etiska dilemman och livsfrågor i vardagen, utvecklar förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av social bakgrund och oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionsnedsättning och utvecklar respekt för allt levande och omsorg om sin närmiljö.

Grundskolans, grundsärskolans, gymnasieskolans, gymnasiesärskolans, förskoleklassens och fritidshemmets mål är att varje elev kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter, respekterar andra människors egenvärde, tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt medverkar till

att hjälpa andra människor, kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen och visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.

Gymnasieskolans och gymnasiesärskolans mål är dessutom att varje elev kan samspele i möten med andra människor utifrån respekt för skillnader i livsvillkor, kultur, språk, religion och historia.

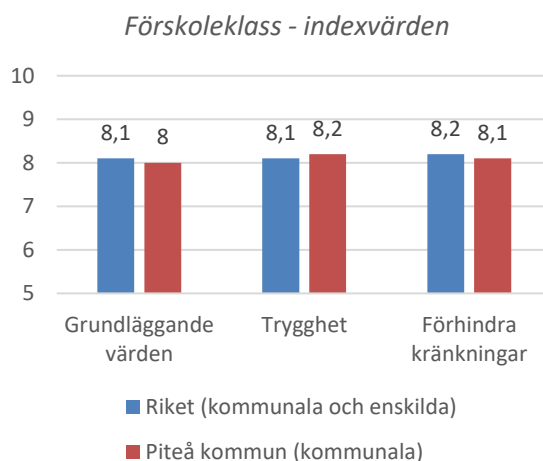
Uppföljning

Förskolan

Förskolan arbetar aktivt med *Normer och värden* genom att bl.a. använda gemensam tid personalen att samtala kring och öva sig i att utveckla en god värdegrund för barnens bästa. Alla förskolechefer är medvetna om vikten av att skapa ett öppet och gott arbetsklimat med barnens bästa som första prioritering. Flera förskolechefer beskriver systematiska kvalitetsprocesser som de driver, till exempel arbetar ett par förskoleområden med att utveckla ett normkreativt förhållningssätt i vardagen och på en del håll får personalen kompetensutveckling i att utöva ett lågaffektivt bemötande i potentiella konfliktsituationer. I centrala Piteås förskoleområde finns numera ett barnhälsoteam som träffas varannan vecka för att arbeta förebyggande för en hälsofrämjande lärandemiljö. Flera förskoleområden har deltagit, eller ska delta, i Skolverkets och Forum för levande historias kurs om att motverka rasism och främlingsfientlighet.

Förskoleklassen

Vårdnadshavare till elever i förskoleklassen har via Skolinspektionens enkät fått bedöma kvaliteten som relaterar till målen inom *Normer och värden*. Sammantaget ligger Piteås förskoleklass strax under riksgenomsnittet sett till grundläggande värden och arbetet med att förhindra kränkningar och när det gäller trygghet ligger Piteå strax över genomsnittet.¹ Det finns en viss variation mellan skolorna när det gäller resultatet och med tanke på enkätundersökningens låga deltagarnivå bör resultaten tolkas med försiktighet.

¹ Skolinspektionens enkäter 2016 till vårdnadshavare förskoleklass

Grundskolan

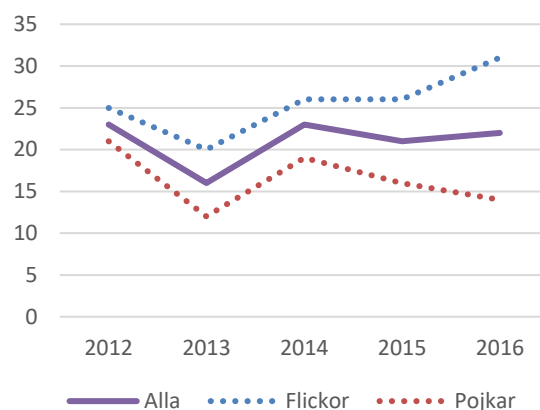
Generellt sett är rektorerna engagerade som pedagogiska ledare och driver processer som syftar till en högre måluppfyllelse. Exempelvis hålls årliga genomgångar av planer mot diskriminering och kränkande behandling, kontinuerliga samtal på arbetsplatsträffar, i elevgrupper och bokcirklar. Bland annat behandlas teman som mångfald och lågaffektivt bemötande.

Skolinspektionens enkätresultat visar att Piteås grundskola ligger över riksgenomsnittet när det gäller grundläggande värden på skolan och i undervisningen, samt när det gäller trygghet och att förhindra kränkningar.² Dock finns en bekymrande ökning av andelen flickor som upplever kränkningar.³ Bland pojkarna är trenden den motsatta. Detsamma gäller andelen flickor som upplever sig mobbade på internet.⁴ Vissa skolor betonar att de saknar kompetensutveckling, särskilt gällande nätkränkningar. Det finns naturligtvis en variation mellan enheterna när det gäller resultaten, till exempel när det gäller kränkningar, och de behandlas internt inom förvaltningen.

Under femårsperioden ligger det genomsnittliga utfallet relativt konstant med undantag för 2013 där utfallet avviker markant. Det är svårt att ge en definitiv förklaring till vad undantaget kan bero på men följande kommenterar kan göras: Enligt resultatet för 2013 var det en relativt liten andel elever som under de senaste 12 månaderna känt sig kränkta. 2013 års Personligtundersökning gav ett överhuvudtaget positivt resultat, i många fall de bästa resultaten sedan undersökningen startade 1998. De unga såg positivt på livet och det var främst tjejernas resultat som var bättre jämfört med föregående år. Färre elever hade skolkat. Färre hade använt tobak, alkohol och droger, vilket gick i linje med hela riket och Norrbotten. Färre elever hade utsatts för våld, haft oskyddat sex, deltagit i skadegörelse och känt sig deppiga.

Analysen som gjordes 2013 var att det troligen var många positiva faktorer som samverkade. En faktor kan ha varit det skärpta förebyggande arbetet mot kränkningar på skolorna i och med den nya skollagens (2010:800) direktiv om en årligen upprättad plan mot kränkningar och trakasserier. En annan bidragande faktor kan ha varit ökad fysisk träning. Aktuell hjärnforskning

Andel elever i åk 7 och åk 9 som upplevt sig kränkta under de senaste 12 månaderna

² Skolinspektionens enkäter 2016 till personal grundskolan, elever åk 5 och 9, samt till vårdnadshavare grundskolan

³ Piteå kommuns elevenkät Personligt 2016. Resultat åk 7 och 9 av frågan "Har du under de senaste 12 månaderna känt dig kränkt?".

⁴ Piteå kommuns elevenkät Personligt 2016. Resultat åk 7 och 9 av frågan "Har du under de senaste 12 månaderna känt dig kränkt?".

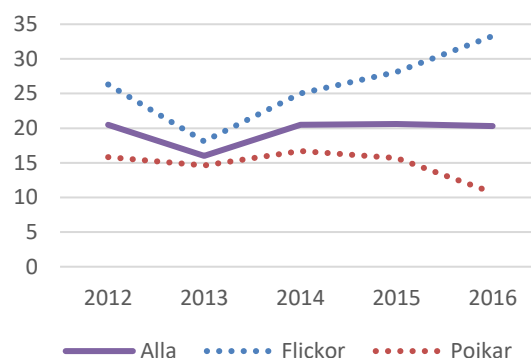
visar att motion minskar stress, ångest och depression vilket kan ha medfört minskade risker för dåligt beteende i allmänhet och kränkningar i synnerhet. Långt ifrån alla elever deltog i daglig fysisk aktivitet i skolan, men på fritiden tränade 8 av 10 elever regelbundet, minst två gånger i veckan. Tjejerna tränade mer regelbundet än killarna. Det kan ha haft att göra med satsningen på Piteås Unga Friskare Framtid (PUFF) som i första hand vände sig till de som aldrig provat träna. Genom PUFF, Piteås unga friskare framtid, gavs ungdomar möjlighet att prova på olika träningsformer och på så sätt fick de hjälp att komma igång med en träning de trivdes med och förhoppningsvis kunde fortsätta med.

Djupare analys av resultatet är givetvis av stort intresse, men då både personal och elever har bytts ut sedan dess är det extra svårt att fastställa med närmare säkerhet vad som påverkade förekomsten av kränkningar 2013.

Gymnasieskolan

Från gymnasiet genomförs ett kontinuerligt värdegrundsarbete i personalgrupp och elevgrupper kring hbtq, främlingsfientlighet och funktionsnedsättningar. Enligt Skolinspektionens enkätresultat ligger Piteå över riksgenomsnittet när det gäller grundläggande värden på skolan och i undervisningen, samt när det gäller trygghet och att förhindra kränkningar.⁵ Liksom i grundskolan har andelen flickor som upplever kränkningar ökat.⁶

Andel elever i åk 2 gy som upplevt sig kränkta under de senaste 12 månaderna

Anmälda kränkningar

Under läsåret 2016/2017 inkom totalt 54 anmälningar av kränkande behandling, trakasserier och diskriminering. Det saknas anmälningar från nästan alla förskolor, från åtta grundskolor och från gymnasieskolan. Vi vet inte om det beror på att de har ett sådant välfungerande förebyggande arbete, att personalen inte får kännedom om kränkningarna av olika anledningar eller att inte rutinerna för anmälan åtföljs. Det finns inga större könsskillnader bland de utsatta barnen och eleverna.

⁵ Skolinspektionens enkäter 2016 till personal gymnasieskolan samt elever åk 2.

⁶ Piteå kommuns elevenkät Personligt 2016. Resultat åk 2 av frågan "Har du under de senaste 12 månaderna känt dig kränkt?".

Analys

Allt fler tjejer och allt färre killar känner sig kränkta – varför?

Baserat på antagandet om att det är externa faktorer som påverkar utvecklingen kring kränkningar bedöms följande faktorer vara av störst betydelse för resultatet:

- Könsnormer
- Sociala medier
- Breddande av kränkningensbegreppet.

Det är givetvis svårt att söka orsakssamband utan vidare studier (vetenskaplig grund) och analysen skall därför ses som en första utgångspunkt för eventuella förändringsåtgärder och kvalitetsstärkande insatser.

Könsnormer

Tjejer och killar påverkas, och hanterar, könsnormer på olika sätt och detta kan vara en anledning till att statistiken visar att allt fler tjejer och allt färre killar känner sig kränkta. Det finns en uppfattning om att tjejer och killar bemöts på olika sätt och idealbilder för könen skapas vid tidig ålder, t ex genom bikini för småbarn.

Stereotypa könsnormer, t ex att tjejer, till skillnad från killar, har en snäv idealbild som mest handlar om utseende kan leda till en objektifiering av tjejer samtidigt som killar generellt förväntas ”bita ihop” och vara coola, påverkar ungdomars beteendemönster och upplevelsen av kränkningar.

Det finns en hård jargong bland killar. Kanske på grund av att de avtrubbas genom dataspelsvärlden som ofta innehåller ett grövre språk. Samtidigt upplevs tjejer ta större plats än tidigare och det ”rör om i grytan”. Tjejer tar för sig mer och är hårdare mot varandra än förr och samtidigt är tjejer mer medvetna om mänskliga rättigheter, vilket kan vara en bidragande orsak till att anmälningsbenägenheten av till exempel sextrakasserier ökat.

Sociala medier

Sociala medier är den samlade arena där allt mer av framför allt unga människors interaktion äger rum. Samtidigt synliggör sociala medier kränkningar och utanförskap lättare. Tjejer och killar använder sociala medier på olika sätt vilket i sin tur kan vara ytterligare en orsak till att man upplever kränkningar i högre eller lägre grad. Tjejer är mer aktiva och använder fler kanaler i sociala medier, och söker ofta bekräftelse via dessa kanaler genom att lägga ut bilder på sig själva i hopp om feedback i form av kommentarer eller ”gillanden”. Uppfattningen är dock att tjejer via sociala medier i högre utsträckning än tidigare kränker andra tjejer. De utesluter varandra genom handlingar som är subtila men väldigt sårande, till exempel genom bilder av ”middag med bästa tjejerna” som alla får se – även den som inte var inbjuden, eller genom uteblivna kommentarer/gillanden på bilder som läggs ut.

Inflation av kränkningsbegreppet

Kanske har det även skett en inflation av värdet i kränkningsbegreppet så att människor oftare anger att de är kränkta än tidigare. Vad som räknas som kränkande har kommit att innefatta många företeelser som kanske rimligtvis inte borde ses som en kränkning.

Framgångs- och riskfaktorer

I analysprocessen framkommer en rad framgångs- respektive riskfaktorer i arbetet med *Normer och värden*:

Framgångsfaktorer

1. Närvarande personal
2. Uppföljningar t ex enkäter samt systematik i detta arbete
3. Värdegrundsarbete.

Riskfaktorer

1. Frånvarande personal/vikarier
2. Bristande ”vi-känsla”
3. Brist på normkritik.

Utifrån den analys som genomförts finner vi två huvudsakliga spår för hur kvalitetsarbetet kring *Normer och värden* kan utvecklas: Bemanning och kompetensutveckling.

En stor omsättning på medarbetare, främst vikarier, gör det svårt att skapa en gemensam kompetens och samsyn när det gäller arbete med värdegrundsfrågor och bemötande, normer och värden. Med lägre personaltäthet följer dessutom att det är svårare för personalen att vara närvarande på det sätt som krävs för att uppfatta vad som sägs och görs bland barn och elever, vilket skapar större ”utrymme” för kränkningar.

Kompetensutveckling som en övergripande strategi är väl undersökt inom såväl internationell som nationell forskning och har visat på vikten av ”kompetensutveckling som en hävstång i det samlade arbetet med hela skolans förbättringsarbete”.⁷ Kompetensutveckling inom området normer och värden (som efterfrågas genom omnämmandet av kunskapsluckor kring värdegrund och normkritik) kan därför vara ett värdefullt verktyg för att höja kvaliteten i verksamheten.

Grad av måluppfyllelse

Grad av måluppfyllelse bedöms enligt följande skala: 1) Målet ej uppfyllt, 2) Målet delvis uppfyllt, 3) Målet uppfyllt i hög grad samt 4) Målet helt uppfyllt.

När vi analyserar temat *Normer och värden* utifrån Piteå kommuns övergripande mål, och då endast väger in de faktorer och det underlag som presenteras i denna rapport finner vi följande grad av måluppfyllelse:

---

⁷ *Systematiskt kvalitetsarbete i förskola, skola och fritidshem* – Jan Håkansson 2013 (s. 140)

Övergripande mål	Grad av måluppfyllelse	Kommentar
Barn och unga har en trygg och utvecklande uppväxt och använder inte alkohol eller andra droger	2	Antalet kränkningsärenden som nämnden behandlat och de resultat som Skolinspektionens enkäter och Piteå kommuns elevenkät Personligt visar tyder på att en allt för hög andel barn och unga inte upplever sin uppväxt som trygg och utvecklande. Sociala medier ger ökat utrymme för kränkningar och skolväsendet har inte ännu hittat former för att möta den utmaning som sociala medier skapar. Frågan om alkohol- och drogvänor har ej undersökts i samband med denna rapport.
Piteå präglas av en samhällsgemenskap med mångfald som grund	3	Årliga genomgångar av planer mot diskriminering och kränkande behandling genomförs. Flera förskoleområden har deltagit, eller ska delta i fortbildningsinsatser för att motverka rasism och främlingsfientlighet. I grundskolan förs kontinuerliga samtal på arbetsplatsträffar, i elevgrupper och bokcirklar kring olika teman, exempelvis mångfald. I gymnasiet genomförs ett kontinuerligt värdegrundsarbete i personalgrupp och elevgrupper kring hbtq, främlingsfientlighet och funktionsnedsättningar.
Service och bemötande utformas jämställt i kommunens alla verksamheter	3	I diskussioner (i samband med rapportens analys) framkommer att man i verksamheterna uppmärksammar att tjejer och killar behandlas och bemöts på olika sätt, och att behov av kunskap om normkritik föreligger.
Samhällsbyggnad ska utgå från social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet.	-	Rapporten har inte närmare granskat social, ekologisk eller ekonomisk hållbarhet som faktorer i temat <i>Normer och värden</i> .
Piteå ska vara tryggt och tillgängligt för alla	2	Antalet kränkningsärenden som nämnden behandlat och de resultat som Skolinspektionens enkäter och Piteå kommuns elevenkät Personligt visar tyder på att en allt för hög andel barn och unga inte upplever sin uppväxt som trygg.

Ledningsgruppens rekommendationer

Utifrån ovanstående redogörelse och analys rekommenderar förvaltningens ledningsgrupp att följande åtgärder genomförs:

- **Centrala elevhälsan** utformar, i samråd med kommunens skolledare, ett förslag till kompetensutvecklingsinsats utifrån den analys som framkommit i denna rapport.
- **För- och grundskolecheferna samt gymnasiechef** säkerställer att samtliga rektorer arbetar aktivt för att motverka kränkningar på sina skolor.
- **Förvaltningens kvalitetscontroller** genomför en djupare analys av de kränkningsärenden som inkommit.

Åtgärderna skall vara genomförda och återrapporteras till Barn- och utbildningsnämnden senast 1 mars 2018.

Piteå 2017-11-27

Malin Westling
Förvaltningschef